

แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนัง
ของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

Buddhist-related concepts in murals in Lablæ District, Uttaradit Province

ปาริชาติ กัณหาทรัพย์,
สุภัคกาญจน์ จิวาลักษณ์ และ สุรียา คำกุนะ
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

**Parichad Kuntasup,
Suphakkon Chiwalak and Suriya Khamguna**
Uttaradit Rajabhat University, Thailand
Corresponding Author, E-mail : parik055@gmail.com

*****

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า จิตรกรรมฝาผนังเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่สะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาในแต่ละพื้นที่ เป็นการเล่าเรื่องราวผ่านการวาดภาพด้วยภูมิปัญญาของช่างเขียน แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มี 5 ประเด็น คือ คติพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลมาจากเรื่องไตรภูมิ ทศชาติชาดก พุทธประวัติ ศาสนธรรมในตำนานเมืองลับแล และพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก

การนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาแทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของคนในสังคมมานาน และเป็นส่วนสำคัญที่กำหนดความคิด ความเชื่อของผู้คนในชุมชน การศึกษาจิตรกรรมฝาผนังจะทำให้เข้าใจความรู้ ความคิดของคนในแต่ละชุมชนได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนา; จิตรกรรมฝาผนัง

Abstracts

This paper investigated Buddhist-related concepts depicted in murals in Lablae District, Uttaradit Province. It was found that mural painting is a form of art that conveys Buddhist concepts perceived in a given area through painting by artisan painters. The Buddhist concepts found in the murals in Lablae District, Uttaradit Province, fall into 5 themes: namely Buddhist beliefs influenced by *Tribhumikatha Buddhist Cosmology*, *Mahanipata Jataka* (the Ten Great Birth Stories of the Buddha), the Buddha's history, the Buddha teachings in Laelae's folktales, and the King as the greatest patron of Buddhism.

The representation of the Buddhist concepts portrayed in the murals in Laplae District Uttaradit Province shows that Buddhism has penetrated the way of life and flourished in the society for a long time, and plays an important part in shaping people's thoughts and beliefs. The study of the murals is vital for gaining a better understanding of the thoughts of the people in the community.

Keywords: Buddhist Concepts; Mural Paintings

บทนำ

จิตรกรรมฝาผนังเป็นผลงานศิลปะอีกประเภทหนึ่งของไทยที่นิยมทำกันมาตั้งแต่สมัยโบราณเป็นการวาดภาพลงบนผนังปูนหรือผนังไม้ภายในอาคารของวัด ซึ่งวัดนอกเหนือจากเป็นพื้นที่สาธารณะที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนแล้ว ยังเป็นที่รวมจิตใจของชาวบ้านเกี่ยวกับความเชื่อถือและศรัทธา วัดจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญและมีบทบาทสำคัญในการดำรงชนบประเพณีของชุมชนให้กรอบบรรทัดฐานความประพฤติให้ความมั่นคงความอบอุ่นทางจิตใจ ในทางพุทธศาสนาวัดเป็นแหล่งบ่มเพาะสติปัญญาและอุดมการณ์ชีวิตไปพร้อม ๆ กัน (ชุตติมา เวทการ, 2551 : 106)

คติในการสร้างวัดเชื่อกันว่า ผู้สร้างจะนำสิ่งดีที่สุดในช่วงเวลานั้นมาใช้สร้างและประดับตกแต่งถาวรวัตถุภายในวัดอย่างวิจิตรบรรจง ความงดงามของวัดแต่ละแห่งจึงทรงคุณค่าผ่านกาลเวลามาถึงปัจจุบันวัดส่วนใหญ่มีบรรยากาศดีมีระเบียบให้ความรู้สึกสงบร่มเย็น และเป็นที่รวมของศิลปกรรมหลายสาขาอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านศาสนาทางศิลปะ และทางวัฒนธรรม วัดจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่ให้นักเรียนหลังได้ซึมซับภูมิปัญญาของบรรพบุรุษและความงดงามที่สะท้อนผ่านถาวรวัตถุในวัดเหล่านั้น

วัดหลายแห่งในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีความเป็นมาที่น่าสนใจและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีอาคาร สิ่งปลูกสร้าง ถาวรวัตถุต่าง ๆ ที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรมจิตรกรรมงานประดับตกแต่งต่าง ๆ เป็นที่รวมของภูมิปัญญาท้องถิ่น และเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน (วนิดา ตรีสวัสดิ์ , 2555 : 47) วัดต่าง ๆ ในพื้นที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ จึงปรากฏภาพจิตรกรรมฝาผนังที่แสดงเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน ผู้ซึ่งมาเยี่ยมชมวัดสามารถเรียนรู้จากภาพจิตรกรรมเหล่านั้นได้ด้วยตนเองตามความสนใจ

บทความนี้เป็นการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ด้วยการแสดงให้เห็นถึงภาพจิตรกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏในวัดต่าง ๆ แม้ว่าผู้ชมจะไม่มีความรู้ทางศิลปะแต่ก็สามารถเข้าใจ และเรียนรู้วัฒนธรรมต่าง ๆ จากภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ ทั้งนี้เพราะภาพกิจกรรมฝาผนังเหล่านี้บันทึกเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน และสังคมที่ผู้คนต่างมีประสบการณ์ หรือเคยรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ร่วมกันมา การชมภาพจิตรกรรมฝาผนัง จึงก่อให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมต่าง ๆ ทั้งทางพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นต้น

จิตรกรรมและจิตรกรรมฝาผนัง

จิตรกรรม หมายถึง ศิลปะประเภทหนึ่งในทัศนศิลป์ เกี่ยวกับการเขียนภาพวาดภาพ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554 : 325)

จิตรกรรมฝาผนังได้ถูกกล่าวถึงในคัมภีร์พระไตรปิฎก พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย แม้ภาพจิตรกรรมที่เขาเขียนไว้นั้น ” (ส.ข. (ไทย) 17/100/191.) และ “ช่างย่อมหรือจิตรกร เมื่อมีเครื่องย้อมก็ดี ครั่งก็ดี ขมิ้นก็ดี สีเขียวก็ดี สีแดงก็ดี พึงเขียนรูปสตรีหรือรูปบุรุษมีอวัยวะน้อยใหญ่ครบทุกส่วนลงบนแผ่นกระดาน ฝา หรือแผ่นผ้าที่เกลี้ยงเงลา” (ส.ข. (ไทย) 17/100/142.) และในมงคลสูตร พระพุทธองค์ตรัสว่า “ความเป็นผู้มีศิลปะ เป็นมงคลอันสูงสุด” (ขุ.ขุ. (ไทย) 25/5-6/6-7.)

จิตรกรรมฝาผนังเป็นผลงานศิลปะที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต คติ ความเชื่อ รวมถึงคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ที่ แสดงถึงความเจริญของคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจิตรกรรมฝาผนังจึงเป็นการบันทึก ประวัติศาสตร์และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาที่ผ่านมาจิตรกรรมฝาผนังของไทยเป็นศิลปะที่มีความประณีตสวยงาม แสดงถึงความรู้สึกระส่ำระสายวิถีชีวิตและความเป็นไทยที่มีความอ่อนโยน ละมุนละไม มีการสร้างสรรค์สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนกลายเป็นศิลปะประจำชาติที่มีลักษณะและรูปแบบเฉพาะตนนิยมเขียนบนฝาผนังภายในอาคารที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา และอาคารที่เกี่ยวกับบุคคลชั้นสูง เช่น โบสถ์ วิหาร พระที่นั่ง วัง โดยเขียนด้วยสีฝุ่น ตามกรรมวิธีของ ช่างเขียนไทยโบราณ เนื้อหาที่เขียนมักเป็นเรื่อง ราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ ทศชาติชาดก ไตรภูมิ วรรณคดีและชีวิตไทย พงศาวดารต่าง ๆ ลักษณะจิตรกรรมไทยแบบประเพณีเป็นศิลปะแบบอุดมคติ ผสมเข้ากับเรื่องราวที่กึ่งลึกลับมหัศจรรย์ ซึ่งคล้ายกับงาน จิตรกรรมในประเทศแถบตะวันออกหลาย ๆ ประเทศ เช่น อินเดีย ศรีลังกา จีน และญี่ปุ่น เป็นต้น

จิตรกรรมฝาผนังของไทยเป็นงานศิลปะวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มีรูปแบบเฉพาะตัวเกิดจากความ ต้องการบอกเล่าเรื่องราวทางศาสนา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาหรือแสดงศรัทธา มีรูปลักษณะเป็นแบบฉบับ เน้นสาระสำคัญทางศาสนา (จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์, 2552 : 14) จิตรกรรมฝาผนังเป็นส่วนหนึ่งของทัศนศิลป์ เป็นศิลปะที่เห็นได้ด้วยตาและมีระวางพื้นที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของศิลปินในการสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อถ่า

ยทอดความคิด ความรู้สึกออกมาเป็นภาพเขียน (พระมหากษัตริย์ ธรรมมหาโส, และกรรมธิการ ตั้งตุลาการ, 2556: 3) เขียนลงบนฝาผนัง เพดาน เสา คอสอง ซื่อ คานและบานประตูหน้าต่าง ในพระอุโบสถ วิหาร กรูใน พระเจดีย์ หอไตร พระปราสาท และกุฏิต่าง ๆ เป็นต้น เรื่องที่เขียนเป็นเรื่องทางพระพุทธศาสนา พระพุทธประวัติ ชาดกต่าง ๆ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2533 : 3)

จิตรกรรมฝาผนังนอกจากจะมีไว้เพื่อประดับตกแต่งในโบสถ์วิหารให้เกิดสุนทรียภาพแล้ว ยังได้ สอดแทรกเรื่องราวหลักธรรมที่พระสงฆ์ใช้เทศนาสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนนำไปปฏิบัติ ปรากฏเป็นภาพเล่า เรื่องนั้นด้วย ฉะนั้นเมื่อพระสงฆ์เทศนาให้ฟัง หูย่อมได้ยิน และตาก็มีโอกาสได้เห็นภาพ ทำให้เกิดความเข้าใจ และซาบซึ้งยิ่งขึ้น ข้อความที่ได้ฟังแล้วยังขัดข้องใจ ก็สามารถทบทวนกับภาพเขียนจนเข้าใจ ภาพจิตรกรรมที่ เนื่องในพระพุทธศาสนาจึงมีแบบแผนสืบทอดกันมาเป็นประเพณีอันยาวนาน (สันติ เล็กสุขุม, 2535 : 63)

จิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏในวัดเขตพื้นที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง สะท้อนแนวคิดต่าง ๆ ดังนี้

1. **คติพุทธศาสนา** ได้รับอิทธิพลมาจากเรื่องไตรภูมิ ได้แก่ ภาพนรกและภาพสวรรค์ สะท้อนความ เชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ การเวียนว่ายตายเกิด แสดงบาปบุญคุณโทษตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เพื่อ ปลุกฝังและย้ำเตือนสติให้มนุษย์มีความเกรงกลัวต่อบาปจนไม่กล้าทำความชั่วและหันมากระทำแต่ความดีกัน มากขึ้น

ความเชื่อในไตรภูมิ ไตรภูมิ แปลว่า แดนสาม ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุภูมิ กามภูมิ คือ นรก ระดับต่าง ๆ โลกมนุษย์และสวรรค์ระดับล่างได้แก่สวรรค์ดาวดึงส์ ก็รวมอยู่ในกามภูมิ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์อยู่ เหนือยอดเขาพระสุเมรุอันเป็นแกนกลางจักรวาลล้อมรอบด้วยภูเขาวงแหวนลดหลั่นกันเจ็ดวงที่เรียกว่า ภูเขาสัต ตบริภัณฑ์เหนือขึ้นไปจากกามภูมิคือรูปภูมิเป็นแดนของพรหมแบ่งออกเป็นหลายระดับก่อนถึงอรุภูมิเป็นชั้น พรหมที่ไม่มีรูป เพราะหมดกิเลสใด ๆ ทั้งปวงพื้นนั้นคือ อากาศธาตุหมายถึงสภาวะแห่งนิพพาน (สันติ เล็กสุขุม , 2548 : 19-20) ไตรภูมิ คือ การชี้ให้เห็นโทษของการทำความชั่วและผลของการทำความดี สรรพสัตว์ทั้งหลาย ย่อมเวียนวนไปมา และเกิดในสามภูมินี้ตามแต่บุญบาปที่ตนกระทำไว้ (สมชาติ มณีโชติ, 2529 : 88) ดังปรากฏ ในจิตรกรรมฝาผนัง (ภาพที่ 2) จิตรกรรมฝาผนังวัดฝักราก ภาพสวรรค์ภูมิ บรรดาเทวดาที่เกิดในสวรรค์ 6 ชั้น พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2556 : 1184) ได้ให้ความหมายของ สวรรค์ ไว้ว่า โลกของเทวดา, เมืองฟ้า อาจหมายความว่า “สวรรค์” อยู่บนฟ้าและเป็นที่พักของเทวดา ซึ่งหนังสือไตรภูมิพระร่วงก็ได้อธิบายว่า สวรรค์มีอยู่หกชั้น ทั้งหมดนี้เรียกว่า “ฉกามาพจร” มีการเกิดและดับได้อยู่เช่นเดียวกับโลกมนุษย์ เทวดาที่อยู่ บนสวรรค์เมื่อสิ้นบุญแล้วก็ต้องจุติไปเกิดตามกรรมของตน สะท้อนแนวคิด “ถ้าเราทำความดีตายไปจะได้ ขึ้นสวรรค์ แต่ถ้าทำความชั่วจะต้องตกนรก” เป็นหนึ่งแนวคิดความเชื่อที่ถูกแฝงในพุทธศาสนา เพื่อสั่งสอน และตักเตือนไม่ให้บุคคลประพฤติดิจจากศีลและผิดจากหลักธรรมคำสอน และ(ภาพที่ 3) ภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดพระยืนพุทธบาทยุคล ปรากฏภาพเขาพระสุเมรุ และปลาอานนท์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสวรรค์ชั้นต่าง ๆ เขา

พระสุเมรุล้อมรอบด้วยมหาสมุทรและเขาวงแหวนเจ็ดวง (สัตตปริภันท์) ซึ่งหยั่งลึกลงไปใต้มหาสมุทร ภาพปลาอยู่ใต้เขาพระสุเมรุ หมายถึง ปลาอานนท์ที่หมุนพื้นพิภพ ถัดออกไปจนสุดเขาจักรวาลคือกำแพงจักรวาล ย้อนขึ้นไปที่ยอดเขาพระสุเมรุคือสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และสวรรค์ชั้นที่อยู่เหนือขึ้นไปเป็นลำดับ

จิตรกรรมฝาผนัง (ภาพที่ 1) จิตรกรรมฝาผนังวัดพระแท่นศิลาอาสน์ ภาพภัทรกัป คือ มีพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ สะท้อนความเชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีจริง และเชื่อว่ามีในภัทรกัปเป็นกัปที่เจริญที่สุด มีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลกนี้ถึง 5 พระองค์ คือ พระกกุสันโธ พระโกนาคมน โพระกัสสโป พระโคตโม และพระศรีอริยเมตไตรโย แสดงถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาความเชื่อในการเวียนว่ายตายเกิด และการสั่งสมบุญบารมีเพื่อมุ่งสู่นิพพาน พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2554 : 635) ได้ให้ความหมายของ นิพพาน ไว้ว่า ความดับสนิทแห่งกิเลสและกองทุกข์

ภาพที่ 1 จิตรกรรมฝาผนังวัดพระแท่นศิลาอาสน์ ภาพภัทรกัป คือ มีพระพุทธเจ้า 5 พระองค์

ภาพที่ 2 จิตรกรรมฝาผนังวัดฝักราก ภาพสรรคภูมิ บรรดาเทวดาที่เกิดในสวรรค์ 6 ชั้น

ภาพที่ 3 จิตรกรรมฝาผนังวัดพระยืนพุทธบาทยุคล ภาพเขาพระสุเมรุ และปลาอานนท์

1. เรื่องทศชาติชาดก เป็นเรื่องราวที่แสดงการบำเพ็ญทศบารมีในสิบพระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ เป็น 10 พระชาติสุดท้ายที่ทรงบำเพ็ญบารมีอันยิ่งใหญ่ที่เรียกว่ามหาบารมีก่อนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ได้แก่ (1) พระเตมีย์ ทรงบำเพ็ญเนกขัมมบารมี คือ ความอดทนสูงสุด (2) พระมหาชนก ทรงบำเพ็ญวิริยบารมี คือ ความพากเพียรสูงสุด (3) พระสุวรรณสาม ทรงบำเพ็ญเมตตาบารมี คือ ความเมตตาสูงสุด (4) พระเนมิราช ทรงบำเพ็ญอุชิฐานบารมี คือ ความมีจิตที่แน่วแน่มบูรณ์ (5) พระมโหสถ ทรงบำเพ็ญปัญญาบารมี คือ ความมีปัญญาสูงสุด (6) พระกัณฐก ทรงบำเพ็ญศีลบารมี คือ ความมีศีลที่สมบูรณ์สูงสุด (7) พระจันทกุมาร ทรงบำเพ็ญขันติบารมี คือ ความอดกลั้นสูงสุด (8) พระนารทพรหม ทรงบำเพ็ญอุเบกขาบารมี คือ การมีอุเบกขา

สูงสุด (9) พระวิรุณบัณฑิต ทรงบำเพ็ญ สัจจบารมี คือ ความมีสัจจะสูงสุด และพระชาติสุดท้าย (10) พระเวสสันดร ทรงบำเพ็ญทานบารมี คือ การรู้จักให้ทานสูงสุด ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพระเวสสันดรชาดกเป็นเรื่องราวที่วัดต่าง ๆ ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก จึงปรากฏภาพเนื้อหาแสดงเหตุการณ์ทั้ง 13 กัณฑ์ ได้แก่ กัณฑ์ทศพร กัณฑ์หิมพานต์ กัณฑ์ทานกัณฑ์ กัณฑ์วนประเวศน์ กัณฑ์ชูชก กัณฑ์จุลพน กัณฑ์มหาพน กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มัทรี กัณฑ์สักกบรรพ กัณฑ์มหาธาตราช กัณฑ์ฉกษัตริย์ และกัณฑ์นครกัณฑ์

ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติชาดก ดังปรากฏใน (ภาพที่ 4) จิตรกรรมฝาผนังวัดดอยมูล และ (ภาพที่ 5) วัดโพธิ์ทอง ภาพเนื้อหาเรื่องทศชาติจะแสดงถึงการบำเพ็ญบารมีในแต่ละพระชาติเป็นการประพฤติปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อจุดมุ่งหมายสู่นิพพาน และในพระชาติสุดท้าย (ภาพที่ 6) จิตรกรรมฝาผนังวัดทองลับแล (ภาพที่ 7) วัดเสนาหิน (ภาพที่ 8) วัดไผ่ล้อม และ (ภาพที่ 9) วัดฝักราภภาพพระเวสสันดรชาดก แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระชาติสุดท้ายในทศชาติชาดก เป็นการบำเพ็ญบารมีอันยิ่งใหญ่ และนำไปสู่การจุติเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ภาพที่ 4 จิตรกรรมฝาผนังวัดดอยมูล ภาพทศชาติชาดก

ภาพที่ 5 จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ทอง ภาพทศชาติชาดก

ภาพที่ 6 จิตรกรรมฝาผนังวัดทองลับแล ภาพพระเวสสันดรชาดก

ภาพที่ 7 จิตรกรรมฝาผนังวัดเสาหิน ภาพพระเวสสันดรชาดก

ภาพที่ 8 จิตรกรรมฝาผนังวัดไผ่ล้อม ภาพพระเวสสันดรชาดก

ภาพที่ 9 จิตรกรรมฝาผนังวัดฝักราก ภาพพระเวสสันดรชาดก

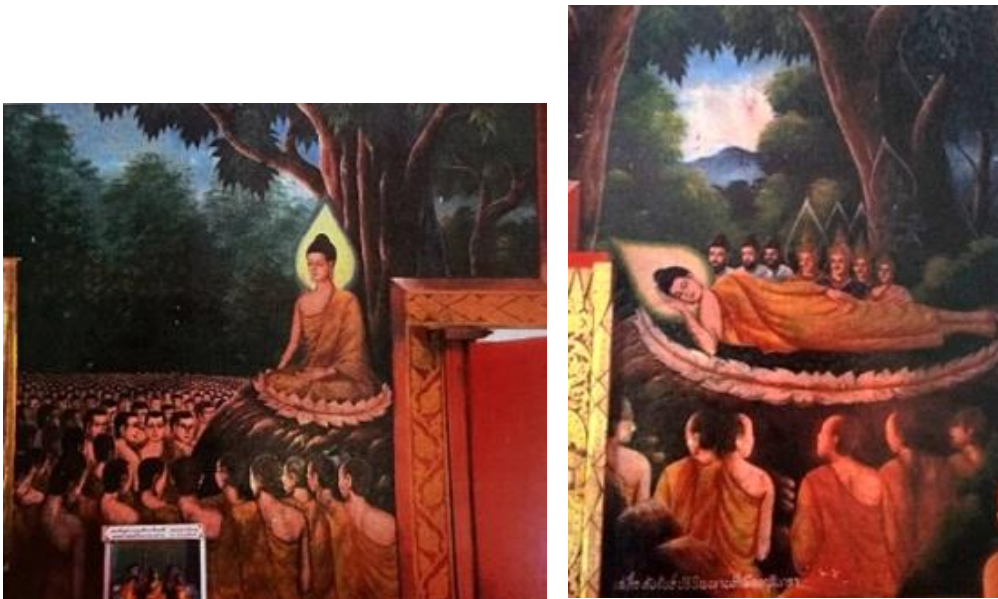
2. เรื่องพุทธประวัติ กล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญตอนที่เสวยพระชาติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ เริ่มเรื่องราวตั้งแต่เทวดาชุมนุมอัญเชิญพระโพธิสัตว์ให้จุติเพื่อมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า และพระนางสิริมหามายาทรงสุบินนิมิต ประสูติ เสด็จออกผนวช ผจญมาร ตรัสรู้ สั่งสอนธรรม โปรดพระประยูรญาติ และพระมารดาบนสวรรค์ เสด็จดับขันธปรินิพพาน งานถวายเพลิงพระบรมศพ การแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ และพิธีสมโภชพระบรมสารีริกธาตุ

ภาพที่ 10 จิตรกรรมฝาผนังวัดดอยมูล ภาพพุทธประวัติ

ภาพที่ 11 จิตรกรรมฝาผนังวัดไผ่ล้อม ภาพพุทธประวัติ

ภาพที่ 12 จิตรกรรมฝาผนังวัดพระนอนพุทธไสยาสน์ ภาพพุทธประวัติ

4. ศาสนธรรมในตำนานเมืองลับแล มีการสอดแทรกหลักธรรมในตำนานเมืองลับแล ดังปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนัง (ภาพ 13,14) วัดพระแท่นศิลาอาสน์ ในภาพจิตรกรรมฝาผนังกล่าวถึง ตำนานเมืองลับแลว่า ครั้งหนึ่งมีชายคนหนึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นคนเมืองทุ่งยังเข้าไปในป่าเพื่อหาอาหารแต่เกิดเป็นลมอยู่กลางป่า หญิงสาวเมืองลับแลจึงได้ช่วยเหลือ และพาชายหนุ่มไปที่เมืองลับแล ชายหนุ่มสังเกตเห็นว่าทั้งเมืองมีแต่ผู้หญิง หญิงสาวอธิบายว่าคนในหมู่บ้านล้วนมีศีลมีธรรมถือวาจาสัตย์ใครประพฤติดีกก็ต้องออกจากหมู่บ้านไป ผู้ชายส่วนมากมักไม่รักษาวาจาสัตย์จึงต้องออกจากหมู่บ้านกันไปหมด หญิงสาวได้พาชายหนุ่มไปพบมารดาทั้งคู่แต่งงานกัน และมีบุตรชายด้วยกัน 1 คน วันหนึ่งภรรยาไม่อยู่บ้าน บุตรชายเกิดร้องไห้หาแม่ไม่ยอมหยุด ชายหนุ่มจึงบอกลูกว่า “แม่มาแล้ว ะ” ภรรยาของชายหนุ่มเสียใจมากที่สามีไม่รักษาวาจาสัตย์ จึงต้องออกจากหมู่บ้านไป นางได้เตรียมยามใส่เสปียงอาหาร และของใช้ที่จำเป็นให้สามีพร้อมทั้งนำก้อนหินใส่ลงไปด้วย ชายหนุ่มมีความรู้สึกว่ายามที่ถือมาหนักขึ้นเรื่อย ๆ จึงหยิบเอาหินที่ภรรยาใส่มาทิ้งจนเกือบหมด เมื่อชายหนุ่มเดินทางไปถึงหมู่บ้าน ชายหนุ่มหยิบหินที่เหลือออกมาปรากฏว่าหินนั้นกลายเป็นทองคำแท่ง ชายหนุ่มรู้สึกแปลกใจแต่เมื่อสำนักได้จึงตัดสินใจบวชแล้วนำทองคำที่เหลืออยู่สร้างเป็นพระพุทธรูปทองคำ ซึ่ง ศาสนธรรมสำคัญที่ปรากฏในเรื่องคือ การศีลข้อที่ 4 มุสาวาทา เวรมณี การงดเว้นจากการกล่าวคำเท็จ

ภาพที่ 13 จิตรกรรมฝาผนังวัดพระแท่นศิลาอาสน์ ตำบลน่านเมืองลับแล

ภาพที่ 14 จิตรกรรมฝาผนังวัดพระแท่นศิลาอาสน์ ตำบลน่านเมืองลับแล

5. พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก พระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ของไทย คือ การทำนุบำรุงและสืบสานพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป ดังปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนัง (ภาพ 15) วัดพระแท่นศิลาอาสน์ แสดงภาพพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ และพระบรมวงศานุวงศ์ได้ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างดียิ่งตลอดมา โดยทรงอุปถัมภ์ในทุก ๆ ด้าน อาจกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนานั้นถึงแม้ว่าจะดำรงคงอยู่เฉยๆ โดยไม่มีผู้อุปถัมภ์ย่อมไม่ได้ แท้จริงพระพุทธศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองและอยู่ยั่งยืนมั่นคงก็ด้วยอาศัยผู้นำประเทศ คือพระมหากษัตริย์เป็นผู้สนับสนุนและทำนุบำรุง เพราะพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจเต็มที่ในอันที่จะทรงอำนวยความสะดวกอุปถัมภ์และส่งเสริมได้มากกว่ายิ่งกว่าบุคคลใดๆ อาทิ การสร้างวัดวาอาราม ซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ปูชนียสถานต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา ตลอดจนถวายนิยัตินิตยภัตเป็นเครื่องบำรุงเลี้ยงพระสงฆ์ เป็นต้น พระมหากษัตริย์จึงทรงอยู่ในฐานะอันเลิศฝ่ายอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาให้เจริญวัฒนาถาวรโดยลำดับมา เรียกว่าเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก และพระมหากษัตริย์ก็ทรงต้องพึ่งพาพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนาเป็นหลักใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยว และเป็นเครื่องส่องสติปัญญาให้พระมหากษัตริย์ทรงประพฤติ ปฏิบัติ และดำเนินไปในทางถูกต้อง

ภาพที่ 15 จิตรกรรมฝาผนังวัดพระแท่นศิลาอาสน์ ภาพพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ของไทย

สรุป

จิตรกรรมฝาผนังของอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น ปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนา 5 ประเด็น คือ คติพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลมาจากเรื่องไตรภูมิ ทศชาติ ชาดก พุทธประวัติ ศาสนธรรมในตำนานเมืองลับแล และพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก จิตรกรรมฝาผนังจึงเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้คนนับถือและยึดมั่นในพระพุทธรูปศาสนา ความเชื่อเรื่องไตรภูมิช่วยให้เกิดความศรัทธาในการละเว้นการกระทำความชั่ว มุ่งกระทำความดี นำสู่การปฏิบัติดี เช่น การทำทาน รักษาศีล อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธรูปศาสนา รู้จักบาปบุญคุณโทษ รักษาศีล เเวรกรรม กุศล อกุศล สำหรับภาพ ชาดกต่าง ๆ สะท้อนแนวคิดให้คนมุ่งสร้างบารมี และพุทธประวัติเป็นสื่อกลางให้คนเข้าหาโลกุตระธรรม ภาพ ตำนานเมืองลับแล เป็นการนำเรื่องราวพื้นบ้านมาผสมผสานกับศาสนธรรมทำให้คนในท้องถิ่นเกิดความศรัทธาอัน แรงกล้าต่อการกระทำความดี และผู้ที่มีส่วนสำคัญในการที่พระพุทธรูปศาสนาจะเจริญรุ่งเรือง มีความมั่นคงอย่าง ยั่งยืน คือ พระมหากษัตริย์ในฐานะที่ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2533). *การดูแลรักษาศิลปะโบราณวัตถุ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมการเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ชุติมา เวทการ. (2551). *การจัดการเรียนรู้สาระทัศนศิลป์บนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาพรชชา ธมมหาโส, และกรรณิการ์ ตั้งตุลานนท์. (2556). *คุณค่าและความสำคัญของจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถกลางน้ำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: รพีปกรณ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วนิดา ตรีสวัสดิ์. (2555). *Prominent Feature and Identity of Temples in Ratchaburi Province: Community Learning Resource*. บทความนำเสนอโครงการประชุมนานาชาติ “The Excellence in Teacher Education and Research Innovation” ภายใต้โครงการ “120 ปี การฝึกหัดครูไทยถวายองค์ราชัน ๘ ผู้ทรงเป็นครูแห่งแผ่นดิน”. ระหว่างวันที่ 25 – 28 ธันวาคม 2555. กรุงเทพมหานคร: โรงแรมรอยัล ออร์คิด เซอร่าตัน.
- สมชาติ มณีโชติ. (2529). *จิตรกรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สันติ เล็กสุขุม. (2535). *จิตรกรรมแบบประเพณีและแบบสากล*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สันติ เล็กสุขุม. (2548). *จิตรกรรมไทย สมัยรัชกาลที่ 3 ความคิดเปลี่ยนการแสดงออกก็เปลี่ยนตาม*. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.